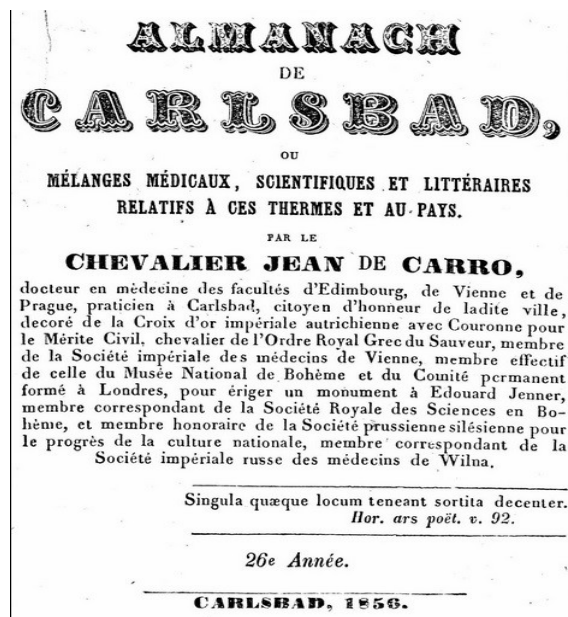

**GHEORGHE ASACHI în „Almanach de Carlsbad”
(1856)**

Ne-am aflat relativ recent și, din păcate, pentru o scurtă perioadă, în posesia unei interesante publicații din prima jumătate a secolului al XIX-lea: *Almanach de Carlsbad ou Mélanges médicaux, scientifiques et littéraires relatifs à ces Thermes et au pays, par le Chevalier Jean de Carro*. Urmează o apreciabilă listă de titluri științifice și onorifice ale „artizanului” acestei publicații, ajunsă, în 1856, la cel de-al 26-lea (și ultimul) an de apariție. Pe verso-ul paginii de titlu apare mențiunea: *Imprimerie des Frères Franieck*.

Almanahul are format „de poche”, cuprinde douăzeci și șase de articole, fiecare cu titlul său (supra-numerostat cu cifre romane), „Tables des matières” și un grupaj de „Planches” fără legende explicative, dar care par să fie, după priceperea noastră, transpunerea grafică, la scară mare, a unor vietăți microscopice. Are și acesta, ca orice almanah, un caracter miscelaneu, dar, după cum însăși denumirea lui o afirmă limpede, toate articolele au tangență cu orașul balnear și cu regiunea (**Boemia**) pe care publicația era, ipso facto, destinată să le „promoveze”: **Carlsbad** (ortografiat cu „C” și nu cu germanizantul „K”). Parcurgerea acestui almanah scris integral în franceză dezvăluie, din punct de vedere al acurateții redactării și imprimării, destule „păcate”, dar nu ne putem aștepta la prea mult din partea unei publicații al cărei principal scop l-am precizat deja.

Din cele peste 200 de pagini ale almanahului, aproape 30 (onorabil, nu-i așa?) privesc Țările Române și au generat, ca atare, demersul – să-l numim istorico-literaro-monden – care urmează. *Rectificările și completările dintre paranteze drepte ne aparțin.*

Colontitlul care însoțește primul capitol anunță generic: *Personnes remarquables à Carlsbad en 1855*, dar titlul propriu-zis al capitolului este: *Princes et princesses de maisons souveraines, prélats,*

hauts fonctionnaires et dignitaires, officiers-généraux, savants, littérateurs, poètes qui ont été à Carlsbad en 1855, urmat de nominalizarea tuturor acestor „privilegiați” în cadrul fiecăreia din „categoriile” enumerate (p. 3-14).

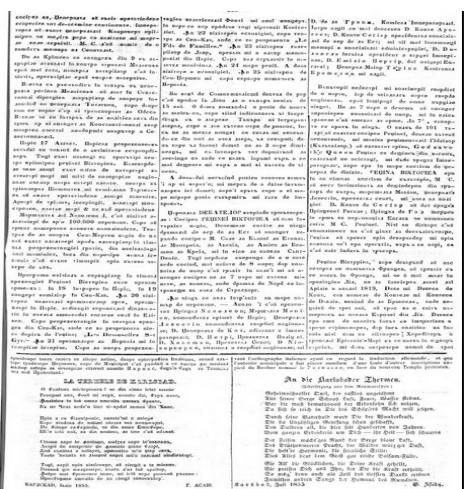
Pentru noi, românii altui... mileniu, interesantă se vădește trecerea prin Carlsbad a unor figuri publice românești din epoca amintită – persoane cu o „poziție” bine definită în ierarhia religioasă, politică și culturală a „Principatelor dunărene”. La subdiviziunea: *Prélats* (p. 4), aflăm numele lui: **Joachim, Archimandrite à Bukarest**. La cea imediat următoare: *Hommes d’État, hauts fonctionnaires et dignitaires* – figurează: **Le chevalier Michel de Kornesco, Vornik de Valachie**, respectiv: **Le chevalier Nicolas de Maurocordato, Hettmann [hatman] de Moldavie**. La secțiunea: *Savants, littérateurs, poètes*, întâlnim numele cel mai sonor, încă, pentru noi, cei de astăzi: „**Le chevalier George de Asaky, Bojar, de Jassy, savant et poète très distingué et auquel la Moldo-Valachie a les plus grandes obligations pour l’enseignement public, la typographie et la lithographie. Nous lui réservons dans le présent Almanach une notice biographique Mr. Asaky, qui est un poète éminent en langue romane [roumaine], en parle sept autres.**”. Următorul personaj „haut placé” (de) pe această listă este: „*Le docteur Arsacky [Apostol, 1789-1869, medic și om politic, consilierul domnitorilor munteni în perioada 1830-1860, secretar de stat, de mai multe ori ministru de externe, de interne și chiar prim-ministru], ancien secrétaire privé du prince, et secrétaire d’État, en Valachie, décoré d’Ordres Russe, Ottoman et grec, a écrit sur le cerveau des poissons [De piscium cerebro et medulla spinali, teză de doctorat, susținută la Halle, în 1812, este prima lucrare românească de anatomie comparată].*”

Capitolul al II-lea (p. 15-26) – *Coup d’oeil sur la saison de 1855* – cuprinde, între considerații de natură climatologică și cronică evenimentială, o statistică, pe naționalități, a celor care se trataseră la Carlsbad în anul precedent. La secțiunea notată cu „III” (p. 19), întâlnim: *Les États et pays étrangers, 1041 Personnes, dont 101 des Principautés de Moldavie et de Valachie*, urmate de Serbia, Turcia, Grecia ș.a.m.d. La p. 21, încă o mențiune specială despre Gheorghe Asachi și, explicit, despre „clientela” moldo-valahă a Băilor de la Carlsbad, ceea ce spune mult despre receptivitatea celor „cu posibilități” din Principate față de faima acestei stațiuni balneoclimaterice: „*Un très-savant Bojar, Mr. George Asaky, de Jassy, que j’avais connu à Vienne en 1805; que j’ai compté parmi mes clients en 1855; que je compte maintenant parmi mes plus intéressants amis, et dont mention très-honorable est faite dans le présent Almanach; Mr. Asaky dis-je, a conçu l’heureuse idée de faire en langue romane un ouvrage sur nos Eaux minérales, en prenant pour thème mes «28 ans d’observation et d’expérience à Carlsbad». La Moldo-Valachie nous fournissant depuis longtemps un respectable contingent, ce nouveau secours littéraire ne peut que considérablement multiplier notre clientèle des Principautés Danubiennes.*” După cum se va vedea mai jos, Asachi s-a ținut de cuvânt.

Fișa „monografică” privitoare la cărturarul român – **Mr. Georges Asaky. Notice additionnelle**

(p. 102-109) – este precedată de un imn – *Version française de vers romans [a se citi: roumains] adressés aux Thermes de Carlsbad* –, scris de Asachi și căruia i se cunoșteau, până acum, doar versiunea cu litere latine și ortografie italiană, urmată de o traducere în limba germană a autorului. Datat „iulie 1855”, imnul a fost săpat pe o „tablă votivă”, pe care municipalitatea stațiunii a fixat-o „în mezul multor altora la picioarele stâncei numite Parnas, față-n față cu templul cel nou protestant” (apud Gheorghe Asachi, *OPERE, I*, ediție critică și prefață de N.A. Ursu, Edit. Minerva, 1973, p. 233, cu titlul: *La termele de Karlsbad*). Șase ani mai târziu, cu prilejul unei noi vizite la Carlsbad, Asachi a imprimat și difuzat respectivel imn pe „o frumoasă foaie volantă, intitulată *Termele de Karlsbad. Tribut de recunoștință*” (Ibidem, p. 701). Cele două „piese” de mai sus – „notița” și imnul – formează cel de-al XI-lea capitol al *Almanahului de la Carlsbad*.

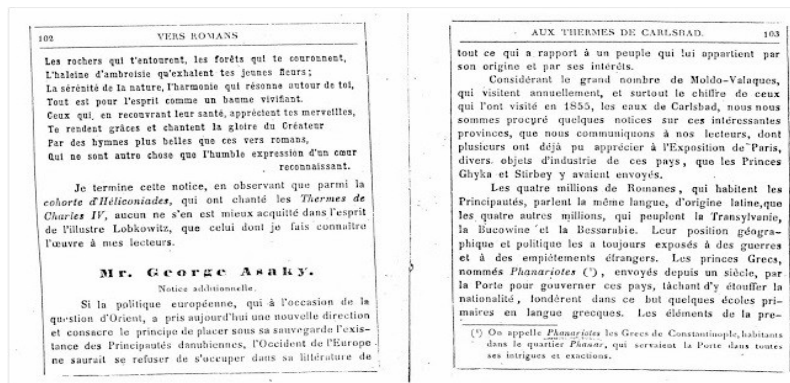
În consecință, capitolul XII e „ocupat” de articolul lui Asachi: *Une visite après cinquante ans, rendue par M. le chevalier George Asaky, Bojar de Jassy, au chevalier Jean de Carro, M.D. [Medicinae Doctor – în lb. latină]*

Articol care este, de fapt, versiunea franceză paralelă a reportajului *O vizită după cincizeci de ani*, publicat(e) de Gheorghe Asachi în „Gazeta de Moldavia”, nr. 63, 64 și 65 din 11, 15 și, respectiv, 18 august 1855 (*OPERE, II*, 1981, ed. cit., p. 421, respectiv 843). Doar ceva mai amplu (prin paragraful final, referitor la scrierea și amplasarea odei pe stânca *Parnas*), originalul „moldovinesc” este o mostră, de particulară savoare și plasticitate, (și) prin farmecul ei... desuet, de limbă română de la mijlocul veacului al XIX-lea. Datarea „Iași, august 1855” însoțește și versiunea franceză din *Almanach de Carlsbad*, publicație nemenționată în excelența și deja citată ediție critică. Iată motivul pentru care mergem, până la proba contrarie, pe ideea unei... descoperiri.

Prietenia legată de Asachi, în 1805, cu una din somitățile științifice ale epocii, medicul JEAN DE CARRO (Geneva, 1770–Karlsbad, 1857), promotor al vaccinării antivariolice al cărui nume tronează astăzi pe frontispiciul unui hotel din Karlovy Vary, primește, jumătate de veac mai târziu, o

dublă expresie publicistică și... publicitară, prin rândurile consacrate de „practicianul de la Carlsbad” „savantului” său „prieten” moldav și, îndeosebi, prin reportajul lui Asachi (pentru care facem, din nou, trimitere la **OPERE, I-II**, ed.cit.). Schimbul acesta de amabilități este, în fapt, veșmântul a două aspecte de esență: recunoașterea de care se bucura Gheorghe Asachi, dincolo de granițele Moldovei și, respectiv, susținerea transparentă (lobby-ul, am spune noi astăzi), pe care o personalitate științifică străină o acorda cauzei Unirii a Țărilor Române (asemenea lui Edgar Quinet, soțul Hermionei Asachi). Cu toate inadvertențele orto(tipo)grafice, datele vehiculate de Jean de Carro l-au avut ca sursă, fără doar și poate, chiar pe „boierul din Iași”. Cele care-l vizează exclusiv pe Asachi se regăsesc, *ne-varietur*, în orice articol de dicționar literar de ieri și de azi, drept pentru care am considerat superfluă (re)traducerea lor în românește (suprimările fiind marcate prin croșete). Ceea ce nu înseamnă că faptele întemeietorilor culturii noastre moderne nu trebuie să rămână ținta unor necesare rememorări și a tot atâtea prilejuri de rodnică reflecție. (Th.R.)

Domnul Gheorghe Asachi Notiță adițională

Dacă politica europeană, de când cu chestiunea orientală, primește astăzi o nouă orientare și consacră principiul de a lua sub aripa sa protectoare existența Principatelor dunărene [prin *Tratatul* încheiat la 30 martie 1856, în urma Congresului de la Paris], Europa occidentală n-ar trebui să-i refuze nici propriei literaturi să se aplece asupra a tot ceea ce privește un popor care-i aparține prin origini și interese.

Având în vedere numărul mare de moldo-valahi care vizitează anual Băile de la Carlsbad și, mai cu seamă, numărul celor care le-au vizitat în 1855, ne-am procurat unele informații asupra acestor interesante provincii, ale căror diferite articole meșteșugărești, trimise de principii [Grigore Alex.] Ghica și [Barbu Dim.] Știrbey, mai mulți dintre cititorii noștri – cărora le împărtășim însemnările de față – le-au putut aprecia cu prilejul Expoziției de la Paris [e vorba de prima Expoziție universală, din 1855].

Cele patru milioane de români care trăiesc în Principate vorbesc aceeași limbă de origine latină, ca și celelalte patru milioane care populează Transilvania, Bucovina și Basarabia. Amplasarea lor geo-politică a făcut din aceste provincii ținta multor războaie și năvăliri străine. Principii greci, numiți *fanarioți*¹, pe care Poarta i-a tot trimis, vreme de un secol,

1 Se numesc *fanarioți* grecii din Constantinopol, locuitori ai cartierului Fanar și acoliți ai Porții în toate intrigile și

să guverneze respectivele țări, au întemeiat, în scopul înăbușirii spiritului național, câteva școli primare în limba greacă. Elementele tinerei literaturi române au fost cu desăvârșire ignorate. Revoluția de la 1821 a eliberat aceste țări de jugul fanariot. Poarta a numit în fruntea lor principii pământeni, iar geniul cel bun a continuat, în pofida tuturor furtunilor politice abătute timp de optsprezece secole, să vegheze asupra acestor ținuturi, pregătind pentru epoca actuală mai mulți oameni care și-au dedicat apoi întreaga viață *conlucrării* [subl.n. – Th.R.] la renașterea morală a patriei lor. Astăzi, ne vom mărgini a vorbi despre Moldova și reprezentantul ei în domeniul învățământului public, domnul postelnic² Gheorghe Asachi, care a făcut anul trecut o vizită la Carlsbad, când numeroasele îngrijiri pe care i le-am acordat au constituit tot atâtea prilejuri de a mă bucura de universalitatea cunoștințelor și de caracterul agreabil al conversației sale.

Acest boier în vârstă de 67 de ani, care și-a făcut studiile la Lvov, la Viena și în Italia, vreme de șaisprezece ani, este membru al Academiei din Roma, al Societății scandinave, al mai multor societăți savante din Franța, cavalier al Ordinului rusesc al Sf. Vladimir și al Ordinului Michan, conferit de Turcia. [...]. După întoarcerea sa de la Viena, unde fusese acreditat de către guvernul moldav ca *Agent politic* pe lângă Cabinetul austriac, domnul Asachi (aflat sub protecția principelui Mihail Sturdza), a reînființat Școlile naționale din Moldova. După alți zece ani, este fondată și inaugurată Academia Mihăileană. Aici au fost predate, în limba română, umanioarele, filosofia, dreptul, arhitectura civilă, pictura, limbile străine. A fost inaugurat un muzeu de istorie naturală de către doctorii Zotta [Mihail] și Czihak [Cihac, Iacob Cristian Stanislau, 1800-1888, medic și naturalist român de origine cehă. Acad., 1872], o școală pentru instruirea tinerelor fete, precum și școala de arte și meserii.

În urma tratatului de la Adrianopol, dl. Asachi a fost numit membru al Comitetului pentru redactarea Regulamentului organic și membru al Deputăției [Delegației] care, în 1831, a reprezentat cele două Principate la Sankt-Petersburg. [...].

Tot d-lui Asachi i se datorează trimiterea, pe cheltuiala Statului, a mai multor tineri moldoveni la universitățile străine, unde s-au specializat în diverse discipline și ale căror cunoștințe s-au vădit utile mai apoi organizării Academiei din Iași.

Dintre cei ce s-au făcut cu deosebire remarcați, îl vom cita pe doctorul A. Feto [Anastasiu Fătu, 1816-1886, medic, naturalist și om politic. Prof. univ., Acad., 1871], în prezent director al Creșei Copiilor Abandonați și profesor la Școala de moașe. Acest tânăr medic a publicat diferite lucrări de specialitate în limba română și a înființat de curând, pe speze proprii, o asociațiune al cărei scop e întreținerea în universitățile străine a unui număr de studenți trimiși acolo să se perfecționeze într-o disciplină sau alta.

Toate aceste măsuri au stimulat puternic dezvoltarea tinerelor talente moldave, între care se regăsesc astăzi medici, jurisconsulți, publiciști, ingineri, pictori și poeți, precum și trupa de actori a Teatrului Național, ale cărui temelii tot dl. Asachi le-a pus, în anul 1834.

Dintre oamenii de litere se disting: dl. Scoteno [?], istoricul Kokalschikano [Kogălniceanu], poezii Negrezi [Negruzzi], Alexandry [Alecsandri], Sion [Gheorghe, 1822-1892], Gousti [Dimitrie Gusti, 1818-1887], publicist, T. Codresco [Teodor Codrescu, 1819-1894].

Moldova posedă zece spitale civile, între care Sf. Spiridon din Iași este foarte apreciat de cei care-l cunosc.

Actualul domnitor, un filantrop de prim-ordin, a fondat, în afară de orfelinatul deja amintit, și un azil pentru bătrâni.

Spre folosul bolnavilor au fost amenajate mai multe izvoare minerale, cum ar fi cel de la Stalnik [Slănic-Moldova], căruia i se găsesc asemănări cu cel de la Kissingen [Bad Kissingen, în Bavaria].

abuzurile acesteia. [n. și subl. a. – *Jean de Carro*]

2 Demnitate corespunzând titlului de secretar de stat. [n.a. – *Jean de Carro*]

Înainte de a părăsi Carlsbadul, dl. Asachi mi-a mărturisit intenția domniei-sale de a scrie, în limba sa maternă, despre apele de la noi, pornind de la textul meu, *Vingt-huit ans d'observation et d'expérience à Carlsbad*, spre folosul acelora dintre compatrioții săi care nu înțeleg monografiile noastre în limbile germană, franceză și engleză. Contingentul de bolnavi moldo-valahi [care se tratează la Carlsbad] este, de multă vreme, considerabil. Fericita idee a unui ghid în limba română nu poate decât să ducă la sporirea acestui contingent. În felul acesta, savantul și amabilul boier Gheorghe Asachi le va fi cântat pe binefăcătoarele noastre naiade și în versuri [*La termele de Karlsbad*] și în proză³.

Prezentare și traducere: Theodor ROGIN
[Tudor George Pereverza]

Apărut în:
Convorbiri literare,
Iași, nr. 7/ iul. 2011

3 Aflat pe punctul de a reveni pe meleagurile natale, odată încheiată cura domniei-sale, dl. cavaler Asachi mi-a vorbit cu admirație despre actualul domn al Moldovei, prințul Grigore Ghica, pe care mi l-a înfățișat ca pe un foarte mare filantrop care, în politica Sa administrativă, nu ține la nimic mai mult ca la crearea și ameliorarea oricărui așezământ de utilitate publică și care manifestă cea mai mare sollicitudine față de susținerea și propagarea vaccinării, pe care o consideră de maximă importanță și ale cărei binefaceri știe Principatele dunărene mie mi le datorează în ultima jumătate de secol. Dl. Asachi mi-a cerut, din proprie inițiativă, un exemplar din *Memoriile* mele biografice, ca un omagiu adus din parte-mi Serenismului prinț domnitor Grigore Ghica. M-am socotit din cale-afară de fericit să pot răspunde unei asemenea invitații.

Lucrarea fiind primită cu cea mai mare bunăvoință, prințul mi-a răspuns printr-o foarte amabilă scrisoare, la care a atașat un semn al princiarei sale gratitudini. [n.a. – *Jean de Carro*]